...ف بشیری.

یاشاسون اول قزلری!

هم علم وتربیه

ناشری: «کریموف، حسینوف وشرکاسی» نک اوفا شعبه‌سی.

بهاسی: ۱۰ تین یوجقه برله ۱۲ تین.

ЭЛЕ! ТРО-ТИПОГРАФІЯ
Товарищества «КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К°»
УФА.
1913 г.

ظریف بشیری.

یاشاسون آول قزلری!

هم علم وتربیه

ناشری: «کریموف، حسینوف وشرکاسی»نڭ اوفاشعبه‌سی.

اوفا، «شرق» مطبعه‌سی.

ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФІЯ
Товарищества «КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К°»
УФА.
1913 г.

Государств. Баш. Центр. Библ.
55221
21 МАР 1937
Национальная библиотека
имени Ахмет-Заки Валиди

Национальная библиотека
имени Ахмет-Заки Валиди

طاویاق تاتارلری حالندن.

جاینڭ یاشوق قزو کونلری، طبیعتنڭ صوڭ درجه‌ده صاف وگوزل وقتلری ایدی. جمعه کون ایرتوك بز، قویاش یاڭاغنه قالقوب جیریوزینه طورمش بیره باشلاغاچ، آوللر آراسینه یوررگه چغوب کیته‌ك.

– صوڭغه‌راق قالساق چرکی، چینلرده قوزغالوب جوده‌تورلر دیدك. ایرته یوقیدن طورغاچ باشنڭ صاف ودماغنڭ اشلکلی وقتی بولا. شونڭ اوستینه‌ده، دیڭگز کبك جه‌یلوب یاطقان یه‌شللك صحراسنده، ماطور ایگونلکلر آراسندن بارو، بزنڭ فکر وحسیاتمزغه یاشوق ایرکنلك بیره‌در ایدی. ئه‌لله قایچانغی اونوطلغان ذوقلی چاقلر ایسکه توشه وکوڭلده ئه‌لله قایچاندن بیرلی یه‌شرنوب چیشلمی یورگان مسئله‌لر بر بر آرطلی قوزغالالر ایدی.

آولنی چققاچ، بز، قزو-قز وسویله‌شورگه‌باشلادق. ایکیمزده سویلیمز، سویله‌گان صاین قزشامز، لکن برمزنڭ سوزلری ایکنچیمز اوچون اهمیتسز وخلاف کورنه ایدی.

ایبلاشمنك بنون سوزلری جمال وشعریتدن بحث قیلا،
ئه مین گل طورمش وفعالیتدن گپ اورام. اول، طبیعتنك
همه نرسه‌سیدن بر تورلی لذت و ذوقلی سریت سیزوب
حضورلانورغه تلی هم هرنرسه‌نی پارلاق وامیدلی مثالرغه
بیگزه‌توب روحانی نچکه‌لك طاپارغه طرشا.

— ئه‌نه قویاش» دی: — آنك شویله قزاروب چقشی
طبیعتکه نیچاقلی کورکلك بیره اول فعال دماغلی برتورکنك
فه‌سینه اوخشی» دی. مین، خلقنك اقتصادی توشکونلیکن
وسوقلیگان طورمشن آلغه قویوب:

— اول قویاشنك قزغلت نورلری، طبیعتکه قانسزلق
بیره‌لر ویازمشنك جلادلغن آڭلاتالر» دیم.

درست، مینده‌ده شعریت وسریت حسی بار. حتی
کوچلی، لیکن آنقی کبك یاقطی امیدکه یالغانوب حضورلق
بله‌ن توگل، بلکه‌ده عذاب ومأیوسیت بله‌ن ایدی. مینم
کوز آلدیما، آرطده قالغان آولمزنك ایسکی پانغیلانغان
طرانچا (١) باشلی اویلری طالانغان صالام توبه‌لی جیه‌رك
قارالتیلری کیله.

— یارب! بو بیچاره‌لرنك اوستلرندگی شول
فلاکت اثرلرن اوچررلق یاقطی برکوچنی طبیعت بخش

(١) طاو یاغنده ایمه‌ن آغاچلرن بالته بله‌ن یاروب یاصاغان طاقتالرنی اوی توبه‌لرینه یابالرده، شوکا «طرانچا» دیلر.

ايتەرمى» ديم. ايمشدر: آلار عاجزلر، آلار مجبور مخلوقلر!

ايبدەشم، آلارنڭ شول حالدە بولولرن تيپيشلى و-
اورنلی طابابا. مونى يازمش وطبيعتنڭ عدالت وحقانيتندن
صانى.

شول چاقلی منبت ايگونلكلردن، جنت باقچەسى كبى
شاولاب طورا طورغان گوزل بولونلقلردن فايدالانا آلماغان
بر خلقغه صوڭ نى ديپەرگە كيرەك! مونە كورەسكەى بـو
دولقونلانوب اوسە طورغان آلتون بـاشاقلی آرشلرنی،
بولار بيت، آلارغە، خداى طرفندن جيبەرلـگان حسابسز
بيوك بر دولتدر. لـكن، آلار، مونڭ قدر و قيمتن بلەيلر
- كفران نعمت ايتەلر. شول ايگونلرى بـلەن يورط و-
قارالطيلرن نغطور، مكتبلر طورغوزوب بالالرينڭ طور-
مش واستقباللرن تـأمين ايتەر اورندە، آلار، قش بويى
چانالرينە منەلرهم ياصدقلرن تويەب قازمجلسلرينە يور-
شورگە، آچتقى هم چمنقى لز بـلەن طويلرده صيلاشورغه
بيلك سويەلز. شولاى بولغاندە، آلارنڭ، بو حالدە ياشاولريدە
عجيب ئەلى. يوقسە طبيعتنڭ اشلكلى ماشينەسى، آلارنى،
كوبدن بر قريغه اروب، اوچـوروب بتـرورگە تيپشـلى
ايدى...

شول سوزلرنى سويلەگاندن صوڭ ايبدەشم، آربـادن
توشديدە بر چەچكەنى اوزوب آلوب:

- آخ نیچاقلیق یاغملی ولطیف ایسلری! مونڭ شول جمال وشعریتندن آزغنه بولسه‌ده الوش آلسه‌لر وعبرت حاصل اینسه‌لر ایدی اول کوگه‌رگان قلبلر، خدانڭ شول چاقلی بیوك هدیه ودولتینه قارشی کفرانه‌لق قیلماسلر ایدی» دیدی. مین آنارغه قارشی توشوب، اوزن شلته‌لرگه باشلادم:

درست، آلارنڭ قلبلری کوگه‌رگان، لکن نیك کوگه‌رگان؟ مونه شونارغه جواب بیرو وشول کوگه‌رگان قلبلرنی آچو، قاطقان کوکره‌کلرنی یومشارطو، سینڭ کبی حساس کوڭللرنڭ وظیفه‌سی توگلمیدر!» دیدم. ئه‌له نیچك اوڭغایسزلانوبقنه بر جلمایدیده:

-- یوقغه واطلماطوغان! دیدی: - آلارنی سینڭ بله‌ن مینگنه توزه‌توب بولماس ایندی. سین، مونه حاضر، طبیعتنڭ شول جمال وزینتی بله‌ن فایدالان، مونه شول لطافت وشعریتکه کوملك لذتله‌ن، مونده کونلر بزگه سیره‌ك اوچری» دیدی. هم اوزی قچقروب جرلابده جیبه‌ردی:

- آق قوش کوللرده بولا، بورنی ئوله‌نده بولا

- یاش وقتده کمنی سویسه‌ك کوڭلڭ شونارده بولا...

- سوی طوغان، سوییك! ئه‌نه بتون ایگونلك عشق ومحبتدن بحث ایته، بتون افقلردن عشق، محبت ایسلری کیله!

اول، جرلاب بتوردیده میـڭا قـاراب شول سوزلرن ئەیتدی. مین:

ـ یوق بتون ایگونلك خلقنڭ طورمش واحوالندن بحث اینه، مونده جدیت وفعالیت ایسندن باشقه بر ایس بولورغه ممکن توگلدر» دیدم.

یول قریینده‌غی کـوك چەچكەلر آراسنده چیکرتکەلر چرلدیلر، گویـا، آلار قـایسیمزنـکدر سوزلرن تصدیق وفکرلرینه موافقت اینه‌لر ایدی.

طبیعت منظرەسی‌نـڭ ایس کیتەرلك گوزلـلـگی اوستینەدە، طنچ ایـگونلـکلز آراسنده‌غی یـولدن بارا طورغان بر کشینڭ، دولقونلانوب طورغان ایگونلـکلر آراسندن ئەلی باشن کورسەتوب وئەلی یوغالوب کیتووی کوڭلـگه ئەللە نیندی بر قزقلی طویغی بیره ایدی. گویا، اول، ایرکن دیڭگز اوستونده‌گی بر کیمەدە، دیڭگزنڭ کو-چلی دولقونلری آنی، بر آستقه توشوروب وبر اوستکه کوتەروب اوینـاتالر....

مونه شول کشینڭ، آرطندن جیتوب سـلام بیردك. اول، اورتا یاشلی، نهایت درجەدە قزق چهرەلی بر کشی ایدی. بر قاراغانده قزغانورلق وبر قاراغانده نفرتلەنورلك.

قویاش قزوونندنمی، بیتلرینڭ بعض بر جیرلری

طالانوب آغارغان وبعض بر جیرلری قارالوب قزار-
غان - بتونله‌ی آلا یوزلی. قزارغـان نورسـز کوزلری
توبکه باطقـان، طوقـماق کبك زور بـورونی بیتی نك
آرقلغی سببلی اوستکه کوتەرلوب ششنگان توسلی طورا
ایدی. مین، آنی، کورگاچ‌ده قزغاندم.

- بیچاره، طورمش طالاغان آنی، طورمش» دیدم.
ایبده‌شم بوسوزمنی رد ایتوب کولدی و:

- طورمش توگل، ایسرکلك ایزگان آنی کوره‌مسك
نورسز، قزارنغان، طنق کوزلری شونی سویلیلر» دیدی.

- اچکیلی باش ایکانلك علامتی آنك کوزنده بار
ایمش!

- وعلیکم السلام!

حرفلرن واطوب، صندروب، اول، سلامەزنی آلدی.

- نیحال آغای، قایدا طابان؟ دیدم. اول، زارلقلی
واوزینك شوشی یوروشندن مەمنونیتسزلـگنی بلدرگان
برطاوش بله‌ن، قایده ونیچون باروون برەم برەم سویلی
باشلادی.

اول «باقرچی» اسملی بر آولنك قوشتانی ایکان.
آوللری، کورشی آولنك برچـواش بایـینه آرطق (؟)
جیرلرن صاتقانلر. آڭا Приговоръ پریگوۋور کیره‌ك

بولغان. لىكن ۸-۹ مسلمان آوللرنڭ يورسه‌لرده آلارنڭ پريگوۋرلرن تاتارچه‌دن روسچه‌غه ئه‌يله‌ندرر‌لك بر آغاى انيده طابلماغان. ايندى بو آغاينى اوزلرنـدن اوطوز چاقرم بولغان بر آولنڭ بولمقلى صالداتينه شوشى اشنى باشقارطور اوچون جيبه‌رگانلر.

— ئه‌يبو پريغور يازدررغه بارام» دى. صالداتنى ماقتنى.

— مونه بتون تيره جونمزده برنچى عيلم كشى ايندى. قلمن اوڭغه‌ده، صوڭغه‌ده يورته بله» دى. اوته‌سه شول‌اوته‌ر ايمش ايندى حه‌جه‌تنى!

— نيگه صوك روسـدن يـازدرميسز؟ ديدم. اول، روسلرنى تاتارچه بلمه‌گانلـكلرى اوچون عيبلى ايتكانصاق.

— اول نى، سينڭ يازووڭنيمى طانى، ئه‌يتكانڭنيمى آڭلى» ديدى. ايبدەشم كوله:

— مونه سين نادانلر! دى.

مينم باياغى اميد وكوته‌رلـگان روحم يا ڭادن تو- شه ويوره‌گم آچى، قلبم طرنالا باشلادى.

— آغاى! ديم: — بالالرڭزنى نيگه روسچه اوقوتميسز!»

— روسچه طاغن! ئه‌لى مسلمانچه‌سيڭ يوق... اوتكان يل زيمستوا اوچيتل صالوب اشكول كيتوررگه تله-

گان ایدیك، حضرتلر قارشی توشدیلر «شریعتکه صیمی دیلر».... (١)

آنك بو سوزلرندن اچینك، یوره‌گینك سرلری آڭلاشلا ایدی.

ـ بزده روسچه ایك کیره‌کلی مسلمانچه‌ده یوق اوزمز، کیره‌گن بلسه‌كك، آلار، حضرتلر قولنك یوق طوتقاردر ـ بزگه ته‌کمیلر. ئه‌بز ایسه‌ك، حضرتلرنك تله‌گی اوچون شولای زرالت چیگه‌رگه محکومبز!»

آنك سوزندن مونه شولارنی آڭلاب، مین، بیچاره لرنی ویران ایتکان حضرتلرن قارغیسم کیلدی. ایبلشم، اوزلرن حضرت قورصاغینه قول ایتکان بو خلقنك اوزن عیبلی واچوب بتون کیره‌کلرن اونوطقان بوقرنداشلرغه نفرت ایتدی.

رزالت جانم بوخلقك، رزالت! دیدیك آطنی چابدروب کیتدی. اوزون «چیرمشه‌ن» صووی بویینه، بر بر آرطلی جش جش اوطورغان مسلمان آوللرینك مسجد مانارالری ره‌تدن بالتراب کورنه باشلادیلر. مونه شونك صاف تاتار بوطقه‌سی، تاتار دنیاسی نك نغزی باشلانا ایندی. مونك برنچی آولنك یلغه‌نك بویاغنك غی چواشلرن

(١) بو فاکت.

استثنا بلەن اوتوب کیتکانلە روس، چواش کبی باشقە دین وملت آوللرن شەم یاندروب ازلەسەگلە طابا آلمازسڭ. شونڭ بلەن برگە علم ومعرفت اثرنلە. شول آوللر کورنە باشلاغاچلە ایبلەشم:

- روما ئولگان تاتارلرنڭ جیر اوستونلەگی قبر-لری» دیدی. آنڭ بوسوزلری میڭا ئەللە نیندی برمو-ثلی تائثر بیردی. چونکە، شول آوللرنڭ برسی، مینم اویناب ئوسکان آولم ایدی. لکن، اول وقتدە، آلار، جانلیلر ایدی. طورالر - حرکتلەنەلر، یاشالر-یـ-وقلیلر ایدی.

کیڭ بولوناق اوتەسندن کیتکان چیرمشەن صووی بویندلە، بالالر، قارلیغانلر جییوب، کوکرەکلرمزنی کییروب معصوم دردلر بلەن جرلاب یوری ایدک.

- بالالرنی جیسام بن قالدرمام، نچکە بارماقلرمنی طالدرمام...» دیب، اوزمزنڭ شول اشکە مهارتمزنی، آلدەغی قوشلرغە آڭلاتورغە طرشا ایدک.

ایرتە بلەن یوقودن طوروب چقغان توشکە، چیر-مشەن صوویندڭ بابامنڭ باقچەسی قریندن کیتە طورغان اورننلە، مینم ایبلەشلرم صوقوبونا طورغان بولالر ومیڭا:

ـ نیحال بایتکه (١) ؟ دیب قچقرالر ایدی. صوك، بز، برگه اوینی ـ اوینی صوقویونا ایدك. شوننك ـ یراق توگل بزاورنده قازلار قیغاقلاب، اورده‌کلر بغرداشـب قانات قاغنالر ایدی.

موته حاضر، شوننکغی حیات وشوندی حرکت بتونله‌ی بتکان ـ یوغالغاندر توسلی طویولدی. اول صوبویلری اینه‌ی طاشلاندق چطرمانلقدن عبارت بولوب قالغاندر، صواوستـلریده‌یه‌شل په‌ره‌وزلر بله‌ن اورتونوب، اوپکه‌له گان بالا کبك، تیـکـکنه‌ـطنغنه طورا طورغاندر توسلی بولدی. اول قاز واورده‌کلرنك سرلی قاغنولری بله‌ن طـورمش و حرکت اثرلری کورسه‌تولری اورنینه شوملق، ویرانلق مرثیه‌سـی اوقولادر کبك ایشتلدی. یراقدن کورنـگان تیره‌ك آغاچلری، قبرلـکار اوستوننك موگلق وکوگلسزـ للك بله‌ن شاولاب تورغان آغاچلرغه اوخشاب، مسجد مانا ـ والریده انقراض أللرندن قالغان نرسه‌لردر کبك کوروـ نه‌لر ایدی.

ـ آه جهالت اثری، نیلرنی اویلاتمیده ونیندی کوـ لنچ حاللرنی کوز آلدینه کیتورمی!

---

(١) بالالر آراصنده، بر برسینه یاراتوب ایتله تورغان بر سوز. ای ایبده‌ش دیو کبی.

کوڭلم غایت طارلانغانلقدن، ایبلشمدن آطنی طوقنانوون اوتنلدم هم جیرگه توشلدم. اول:

- چرکیلر بیك جیگتلك بلەن هجوم ایتە باشلادیلر ئەلی، طوقتا مین کیرەکلرن بیریم!» دیب توتون اچەرگە باشلادی. مین، آرطقه ئەیلەنوب، اوز اشمنی اوتەرگە باشلادم. شول وقتدە، قارشمزدەغی یول آیورماسندن باشینه زور تەوەککەل بورك، اوستینه ترسەکدن جتلی اوچ بیالی کازا کیین کییوب بیلن بوغان آق صاقاللی بابای آرلی بیرلی سەلنوب کیلوب چقدی. آیاغنداغی کیك چاباتاسی بلەن آیاقلری طوزان اوستینه لپ لپ باصا و شوندن کوتەرلگان طوزانلرنی آوز بورونلری بلەن اچە ایدی. بعض بر قدرلیسی ایرنلرندن آقغان سلەگیلرینە کیلوب اوطورالر.... ایبلشم مونی کورگاچ:

- باص بابای چگنلرچه! دیدی. بابای اوزی مونی ایشتدیمی، یوقمی آنسون بلمەدك، اما اول کیلوب جیتکاچ میگا بەیلەندی.

- اوزك مسلمان بولورغه اوخشیسك، ئە اوزك زیارتکه یاقین اورنده طشقه چغاسك! دیدی. موندن زیارت بر دیسەتینه کیڭلگیگنه یراقلقده بولوب، سینك بو اشك شریعتسزلك ایمش. ایبلشم آڭا قوت بیرە:

— درست بابای! دی: بو، مسلمان اشی توگل، دی:
— مونه ایچماسام بزنك بابای، صاف مسلمان، جمعه کون بولسه‌ده، بازارغه باروب اچوب ایسروب قایتا» دی.

مین، غایت درجه‌ده قانم قایناغانلقدن:
— بابای — بابای! دیدم: — اول زیارتلك نی بارصوك، آنده بیت تیك سینك کبك ایسرك تاتارلرنك ئوله‌کسه‌لریگنه» دیدم هم آطقه منوب اوطوردمك، چابدروب کیتدك. اول، طوزان آراسنك، سوگنه سوگنه قوللری بله‌ن بوتالنوب چرکیلر بله‌ن صوغشا قالدی.

بر آزغنه بارغاچك قبرلکلر یانینه کیلوب جیتدك. ایبلشم، یارم یارطی ایشتدروب قرآن اوقی باشلادی. آنسزده، قرآننك فصاحتی تاثیرندن کیلگان حسیاتمه مغلوبیتم اوستینه، ایبلشمنك بوقرآن اوقووی، مینی، بتونله‌ی ئه‌لله نیشله‌تدی.

— ذق انك انت العزیز الکریم ...

ایبلشم، شوشی آیه‌نی اوقوغاچك، میکا، گویا اول شوشی حقیقی ئولکارنك جیر آستوندكغی قبرلکاری بله‌ن تیگی قارشمزده‌غی روحا ئولگانلرنك جیر اوستونده‌گی قبرلکاری (آوللر) آراسیده، باصوب، برسینه دنیاده‌وقتك قیلغان فسق وبوزقلقلری — بیلی سزشول عذابلرنی کوره‌سز!» سوزلرن وایکنچیسینه‌ده:

— سز جهالت و يالقاواق، كير يلك هم يولسز لقكز سببلى شولاى قصنقى طورمش وقارا كوچ آستنده ايزلەسز، بدبختلك بلەن سوتلەسز!» سوزلرن سويلەب: «طاتكز!» دى ايدى كبك طويولدى.

قارشمزدەغى كره طورغان آولنك يەشل يافراقلى قويى تيرەك آغاچلرى آراسندن كورنگان بر مسجد وبر چيركەوماشلرى، قوياشنك كوچلى نورينەعكس ايتوب يالتراغان حالده، گويا، هر ايكسىدە يوغاريلقغه صوزلوب ايكىدين وملت اهاليسىنك احوالندن جناب حقغه خبر بيررگه وآلارنك روحانى ههابتلرن يراقدن كيلگانلرگه آڭلاطورغه طرشالر ايدى.

بوآولدەقرق عائله مسلمان وآلتمشلاب اوى چواشلر كون كورەلر ايدى. بوايكى دين اهاليسى، بر برسندن اوزدررغه طرشوب كوبدەندن بيرلى، برسى مسجد وبر سيده چيركەو صالورغه يوريلر ايدى. نهايت مونه صالغانلر. هر ايكيسينكدە دينى جهتدن كوزگە كورلودە برتيگز بولغانلقلرن ئەنه شول يالتراغان گومبەزلر خبر بيروب طورالر.

آولغه كردك. آول قريندەغى كيك بر اورنغه صالنغان چيركەونك قارشوسنده، چواشلرنك جيناق وسويكملى گنه رەوشده توزولگان اشكولالرى، آلارغه، ئەلله

نیدی بر امید ایسلری چه‌چکه‌ن کبی اوطورا. اول، کیچه‌گنه قارا ازبالرده-توتون آراسنده آوناغان،حس‌سز ومعناسز یوره‌کلی، پیس وئه‌شه‌کی طورمشلی صانالغان بتچه کوزلی چواشلرنی، بوکون‌یا که ایرته‌گه چن مدنیتکه ویاقطی طورمشقه آیاق باصدراچاغینه غرورلانوب اوطورا ایدی.

اشکولانڭ ایکنچی یاغنده پوپ اویی. آنڭ آرطنده زورغنه بر باقچه. ئه‌لده اول یه‌ش-یاڭاغنه اوطورطلغان، لکن امیدلی. باقچه‌نڭ اچنده پوپ وآنڭ عائله‌سی مژغلداب یوریلر. باش آغاچلرغه صوسیبه‌لر، توبلرن قازیلر، اوه‌ارطالرنی قاریلر، آنڭ قورطلرن جییالر. مونده چن معناسی بله‌ن حیات جدیت وفعالیت، یاقطی طورمش، امیدلی استقبال!

یلغه‌نڭ ایکنچی یاغینه مسلمان رتینه چقدق. لکن، مونده روحا ئولگانلك، معنوی قارانغیلق اثرندن باشقه برنرسه‌ده کورلمی ایدی. آنده جانتایغان مونده توبه‌سز ایسکی اویلردن مرکب بولغان بویاق، ئه‌لله نیندی کوچلی هم‌ده وحشتلی برصوغشدن قالغان خرابه‌لرنی کوز آلدینه کیترەدر ایدی.

اویلرنڭ - یه‌شه‌روب بتکان ته‌ره‌زپیالاری‌نڭ یه‌مسز

Национальная библиотека
имени Ахмет-Заки Валиди

چهرەلی کشی‌نڭ آچولانغان چاغن کوز آلدینە کیتوروب، یالنراولری، جیل قابقالارنڭ، ینیم بالانڭ موڭلی او یونی توسلی، بر آچلوب وبر جابلوب طورولریدە، شول ویرانلق همدە خرابەلکنی ایسکەرتەلر ایدی.

— ئەییو! بوجهالت وبوزوقلق خرابەسی ایدی.

کوڭلگە قارالق وبەدەنگە یالقاولق حسی بیرگان شول اویلر آراسندن هرقدر بارغاچ، اورام اورتاسینە جییلوب اوطورغان خاتونلر تورکومینە اوچرادق. نیدر قچقروب قچقروب سویلەشەلر، شارق شارق کولەلر. ادب، تربیە وقز، خاتونلرغە مخصوص نزاکتدن هیچ براثر یوق ایدی. بز، آلاردن مولا اوین صورادق. آرادن برسی کچکنەگنە یانطق براوینی کورسەتدیدە:

— سزقایسی آوللر؟» دیدی هم آولمزنی ئەیتکاچ:

— ای، آندە اورص جوق ایچ!» دیدی. باشقەلری چرقلداشوب کولوشدیلر. چونکە، آلار، آق یاقا بلەن طوژورقا کیگان بزلرنی قزق ایتدیلر.

— سوزگە نیندی طابقر بو، اش‌سز وغیبنچی آبز-طای!» دیدی ایبدەشم. بویولی، مین، آنڭ سوزن حقلی طابوب، اوزینە قارشی توشمەدم.

مسجددن یراق توگل، حضرت قابقاسی توبینە باروب

طوقتادق. قایقا تویینده اوینایب طورا طورغان ایکی قز چقدلی:

— حضرت اویده‌می؟» دیب صورادق.

— حضرت آبزی مونچاده! دیدیلر.

کوته‌رگه بولدق. آنگ باقچه‌سنده بر تورلی عبرت آلماق بولوب اوینگ آرطینه چقدق. لکن، آنده یافراقلرن صالندروب و بویوغوب اوطورا طورغان بره‌نگی صابلرندن باشقه برنرسه‌ده کورنمه‌دی. مین:

— اسسی قوورغان بیچاره‌لرنی، په‌ژیگانلر» دیدم. ایشتدم، گویا، مینم همه نرسه‌نگ اصلنه توشونه آلماوومه آچولانغان ره‌وشده قزارندیده:

— ئه‌یو! جهالت زهری ویالقاولق تائثیری بله‌ن په‌ژیگانلر» دیدی، آلارنگ په‌ژیگانلکلرن ایکنچی تورلی سببیت بله‌ن تصدیق ایتدی. چه‌چلرن طوزدروب اوینایب یوری طورغان بایاغی قزلر چابشوب کیلدیلرده:

— حضرت آبزی قایتا!» دیدیلر. مینم، آلارغه، ئه‌لله نیندی برجدیگنه سوز ئه‌یته‌سم کیلدی. لکن، ئه‌یتورگه تله‌گان نرسه‌منی اوزمده آڭلامی ایدم. ایشتدم:

— بلمیم شول ایندی قزیقایلرم، بولارسزگه اینه‌گزگه

تویه‌ب آشاب یورر‌لـك به‌ره‌نگی بیره آلورلر میکان!»
دیب سویله‌نوب چغا ایدی. میننك ئه‌ینورگه تله‌گان نرسه‌منك
شول بولغانلغن آڭلادم.

باشینه زور، آق دانادار بورك، اوستینه اوچ بیللی
اوزون کازاکی وآیاغینه آق جون کالوش ـ کییز قـاطا
کیگان حضرت بارماقلری بله‌ن ئه‌لی بر قولاغن ئه‌لی ایکنچیسن
قازوب اورام بویلاتا کیله ایدی.

ـ قولاغینه صو تویه‌لـگانـدر آخرسی» دیدی ایبلشم.
مین، آزغنه جلمایـدم:
اوزگه قوناقلر کیلـگان، ئه سین ئه‌لله‌قایدا یوریسك!»
دیب حضرتکه قچقردم. حضرت، صابصاری تشلرن ارژاینوب:
ـ ضارار یوق، مین مونداغنه ایدم» دیدی هم:
ـ خوش‌اولالر مبارکلر!» دیب، بزنی، اویینه آلوب
کردی.

حضرتننك اویی طشدن نیچك بولسه، اچدن شولای
ایدی. آقشاری اوچوب بتکان هیچ یانندا بورنی طاموب
اوطورا طورغان صاماواری بله‌ن ایشك اوستی سه‌کیسینه
جه‌یلـگان قییق یورغاننان باشقه قولغه طوتارلق هیـچ
نرسه‌ده یوق ایدی. یعني بولار اسپاپننك اپك که‌قته‌لری
ایدی.

ss221
Kotepxaнa

حضرت، بزنی، ایلانگه جه‌یلگان طوزانلی چرگیسی-کیبزی اوستینه اوطورطوب دعا بیرگاچ:

- نیحال مبارکلر، گازیته‌لرده یات، آنتیریسنی خبرلریوقمی؟» دیب سوزگه باشلادی هم اوزینگ یارایلغن وآنگ سببلرن بلدروب، بزنگ اوزندن آرطق صی و-حرمت امید اینمه‌ووزمزنی تله‌گان توسلی ایندروب:

- موللالرغه اعانه خبری فلانی یوقمی؟ یوقسه بزگه مونی بوخلقنگ اعتبارسزلغی بله‌ن آچ قوله‌رگه‌گنه ایندی» دیدی. باشی ۱۵ یللرشول آولی موقت امام وایکی یلدن بیرلی رسمی-اوکازلی ملا بولوب طوروبی، محله‌نگ کچکنه‌لگی اوستینه‌ده علم، عاماغه، التفاتسزبولولری آرقاسنی، بر یاغشیغنه اوینی طورغوزا آلماوون سویله‌گاندن صونگ:

- قاهارلر! بیگره‌کی حصولسزایندی، هیچ ئه‌یتوب آڭلاطوب بولمی. ئه‌لی مونه بوده الـکگی بیش وقت اوچون صالنغان موقت مسجد اویی» دیدی.

حضرتنگ اویی بولماسه‌ده، ایکی خاتونی بولغانلغی، اوزینگ:

- ایکی جماعتنی وآلارنگ طوقز بالالرن تربیه ایتوب، فرضلرن اوته‌رلکی حصول یوق» دیگان سوز-لرندن آڭلاشلا ایدی.

آننارى حضرت سوزنى مسجد مسئله‌سينه كوچردى.

– خلقمزنيچككه چواشلردن قالشماسقه طرشدى. اعانه جيدى، تله‌ندى، آقطق بر تيننن بيردى – مسجد صالدى» – دى. مسجدنك صالنووينه واوزينك شونكه موللا بولوب قالووينه قووانا.

– اون بيش يل خدمت ايتكان بولوومنى اونوطماديلر، اوزمه‌ده طامغا جيديلر» دى. ايبلكشم قزقغنه ايندروب:

– نيگه آلاى طامغا جيديلر، امضا توگل؟ ديدى. آننك بو سوزى بولاى ئه‌يتكانكه قزقغنه بولسه‌ده، لكن توبلكن اويلاغانكه چيكسز معنالى ايدى. عذابلى، اچ اوزگچ سرلى ايدى.

مين، آنارغه، مسجد تيره‌سنده‌گى بوشلقنى كورسه‌تدم.

– شول بوشلقننك يتيم وي الغزلغى سببلى» ديدم. بو وقت قارت مؤذن طاوشى قلترا طوبقنه اذان قچقرا ايدى. بز جمعه‌غه كيتدك.

خلقننك بر آطنه‌لق اقتصادى وعلمى احواللرى تيكشرلور اوچون ياصالغان بوجيولش (جمعه) ده قارتلرننك آطنا بوينچه قالغان يوقيلرن قضا قيلودن باشقه بر اشكه چقمادى. گويا، اذانكه يوقلارغه چاقردى، حضرتننك ئولك

تأثیرلی خطبه‌سینی صاقاللی صبیار بیشگی یاننلغی «ئه‌للی‌-
به‌للی» دن عبارت ایدی.

— بورنلرصزغردی هم موشنادی، آوزلرده‌کیرلدی
هم ایسنه‌دی، شولایوق بر قدرحرکتلی بولدی‌-... دینل،
دنیاده، زاکونل، شریعتل شول آراده اونوطولوب
طوردی والسلام!

مسجدنک ایڭ آلغی ـ آیـاق کییملری بوله‌سینه
چقغاچ، ایبلشم، میڭا تورتدی واوزی ئه‌کرنگنه کولدی.
کوزمنی کوته‌روب قاراوغه ته‌ره‌زه توبنلگی بر طـارتما
شرپی، کچکنه‌گنه ایگه‌رچی ـ پینراچ بلهن بر قاشق طوز
یاننل حضرتنڭ دعا قیلوب طورغانن کوردم. اوزینـڭ
بر قدر اویالغانلغی بلنوب طورا ایدی. ایبلشمنڭ:

ـ بو وظیفه‌گز ـ ژالونیه‌گز منی ایندی، حضرت»
دییوینه قارشی اول:

ـ نیشلیسڭ بیت ایسـکیدن شولای قالغان ایندی.
یه‌شرن صدقه‌لری ایمش» دیدی. حضرت، اویگه قایتوب
جینکانچه شول حقل تفصیل بیردی. لکن، اوزی آنـکده
حاضر آزایووینه تائسف ایتکان صماق سویلی ایدی.
الوکده بوبیك کوچلی بولغان ایدی ایمش، هر

جمعـه‌ده اونار قداق طون، اون بیشـه‌ر ایگه‌رچی بـولا ایدی ایمش، حاضر برکت بندی ایمش!

— مونه سین ئه، قاهارلر! دیدی ایبلاشم.

اوبگه قایتوب، حضرتنک ایکیشه‌ر یومورقاسی بله‌ن اوثغان ایکمه‌گن آشـاب چاین اچکاچك ایکنچی آولغه یونه‌لدك.

آولنی چغارغه کوب قالماغان ایدی، ایبلشم، باشیده زور فرانصوص یاولقنی جه‌یوب به‌یله‌ب آنك بر قییغن آوزینه قابقان کوینچه ادب صاقلاب بارا طورغان بر توتاشقه آقایدی.

— آخ سویه‌مله، مین، شول آول قزلرن! قارا ئه‌لی نیه‌دی سویکملی وحیثیتلی، دی: — آنك بارولری!.. ایمشدر:

— آنك ئه‌لله نیه‌دی اوزینه مخصوص برسویکملیلك وجاذبیت بله‌ن بورغالانوب هـم صـرغالانوب بارولری ایرکسز اوزینه صـوقلاندرالر. مین، ایبلاشمه قارشی توشدم.

— ئه‌ینچی زنهار، قای جیرنده مونك سویکملیلگی؟ دیدم. ایبله‌شم اوزلوبکنه؛

ـ كور ئەلى سين ، آنك ، صاف هواده ايركنلەب اوسكان تازا بەدەنن وكوچلى يوروشلرن! دى

ـ ئەبيو! ديم: ـ شونك اوستينه تربيەلى بولورغەده اوخشى، چونكه بزدن ادبسنوب ياولق چيتندە آوزينه قابقان » ديم. لكن، آنك بوكيلشسز عادتن تل بلەن، مين، مسقل ايتسەمدە، كوڭلم آنك شول ياولق چيتن قاـ بوب بارونلن اوزينه مخصوص برشعريت وسويكمليلك سيزه و آنك، جيز داغالى كەوشلرينك باصقان صاين كوچلى جاذبيت تاءثيرى بلەن شغرداب شونى تصديق ايتەلر ايدى.

ايبلاشم چدى آلمادى، آڭا سوز قوشدى.

ـ صلو توتاش! كمنى صاغندك شولچاقلى، اوزلوب ياولق چيتڭنى چەينيسك، ديدى. توتاشقه ياخشوق درد كردى بولورغه كيرەك، اول، ئەكرتنگنه طاماغن قردى هم ممكن قدر حيثيتلەنوب وبيللرن صغلدروب يورغاـ لارغه باشلادى. قالونراق، لكن سخرلى ومحبتلى طاوش بلەن:

ـ سيني صاغندم چيبەر يگت! » ديدى.

اوزى همانك ماطور آطلارغه طرشه وكەوشيلك عشقى برسريت بلەن شغردى ايدى. ايبلاشم:

- چیتك ـ كەوش، بەبج ـ باشماق، باصـما جیرنی اویغانچی ....» دیب اوزینە کویسزگنە بر جردە جرلاب بیردی. لـکن، توتاش موڭا جواب بیرگانچی، بر قابقا توبندە جیـیلوب طورا طورغان قز، خاتونلر آراسـینە باروب قوشلدی. ایبلەشم تیگگنە اوزوب کیتمەدی، مونك ـ دە سوز قوشلدی:

- قزگز [1] بیك ماطور ایکان، ئەللە بزگە اوطرطوب جیبەرەسزمی؟ » دیلدی.

- ئەیـیو قزلرمز کورکلیدە، قدرلیدە » دیدیلر. بیلـگولی قزار بولورغە کیرەك، آرادن برسی یاولق سلـکدی وبرسی کوزگی کورسەتدی [2] بو اوی قـر قابقا ـ سندن یراق توگل ایدی. شونك اوچوندە، برنیچە قزلر آولنك طشینە چغوب یاولق سلـکە وکوزگی کورسەتە ـ کورسەتە، بزنی کوزدن یوغالغانچی اوزاطوب قالدیلر.

آلار کوزدن یوغالغاچ، ایبلەشم آرطقە ئەیلەنەیك:

- یاشاسونلر صاف یورکلی هم تازا بەدەنلی بولغان سویکملی آول قزلری!» دیدی هم بو یورشمزنك بارلق معنا وحضورلی نتیجەسن شوشی تصادفقە کیتوروب بالغادی.

---

١) طاو یاغندە «طوطاش» سوزی هیچ استعمال ایتلمی وآنی بلمیلردە.

٢) طاو یاغی قزلرندە یاولق صلـکوب، کوزگی کورصەتوب قالو عادتدر.

Национальная библиотека имени Ахмет-Заки Валиди
Ж.13.(165)-башк.ст.

مونده‌غی صاف وحیله‌سز شعریت، هم طبیعی موزیقا
هم جر، تیاتر وادبیات، کونتسیرت هم تانسالرنڭ بار-
لغینده شول توتاشلرنڭ که‌وشلرن شغرداتوب درد بله‌ن
یورولرنده، آلارنڭ کوزگی کوسه‌توب یاواق سلکولر-
ینڭ اوزنده ایمش. چن معناسی بـله‌ن لذت، کوچلی
حسیات هم بارلق جمال وزینتنڭ باشی شونده ایمش.

بوتصادف مینم کوڭلمنیده یاخشوق کوته‌ردی. الوکسکی
توشکونلك وامیدسزلـگم اورنینه شول بنه‌رگه محکوم روحا-
نی ئوللك کوڭل یولدزلری سونك صانالغان آول خلقنده
ده اوزلرینه مخصوص روح وطویغی، یاشارگه قابلیت هم
حق اثری بارلغن سیزندم.

– آه، کاشکه شول روح وطویغنی اوسدروب ترقیا-
تقه وسیله ایته‌رلك، حق وقابلیتنی بویغه صالورلق بـر
کوچ بولسه ایدی . . . . !

مونه شونڭ اوچونده ایبلشمنڭ تله‌گینه قوشلوب،
مینده بره‌ر سوز یالغادم:

= یاشاسون علم وتربیه! دیدم.

БИБЛИОТЕ…
Başqortostan Kitap Palatasь

«شرق» مطبعه‌سنده یاڭیغنه باصلوب

چقغان کیره‌کلی کتابلر:

طویغولرم (شعر)	١٠	پوچطه ایله ١٢
بله‌که‌یلر I II III	٥	٧
علی بای‌نڭ قناعتسزلغی	٦	٨
میچ آلدنده	١٥	١٧
زایا توله‌ك برله صوصلو	٨	١٠
مختصر حکمت طبیعیه	٣٠	٣٤
سعیده خانم	١٨	٢٢
قبردن طاوشلر	١٥	١٧
موڭ وزار	١٠	١٢
کوڭل موزیقه‌سی (شعر)	١٠	١٢
ملت محبتی	١٢	١٤
آوجی ولید ایله ظالم خان	٨	١٠
بدری مرادنڭ کوڭلك دفترندن . .	١٢	١٤
ایسابسز بایلق	١٠	١٢
اوقو کتابی	٧	٩
یزنه‌یلر	١٦	٢٠
تائف یا که عفتلی کیچه‌لر	٢٥	٢٩

آدریس: Уфа, Т-во Каримовъ Хусаиновъ и Ко